

In de aankondiging van deze dienst heb ik geschreven dat ik vanochtend met u wil bomen over bomen. Stil staan bij een tekst uit Genesis en kijken of daar nog iets nieuws over te zeggen valt. Bij een enquête in mijn eigen gemeente over de inhoud van de diensten koos 63 % voor het antwoord "In de diensten aandacht besteden aan de wereld van nu". Een veel kleiner deel 33% streepte onder meer het antwoord "In de diensten met name aandacht besteden aan meer tijdloze eeuwigheidsvragen" aan. Die twee antwoorden lijken elkaar op het eerste gezicht uit te sluiten. Dan zou je het als voorganger in de dienst dus of goed doen voor pakweg tweederde van je toehoorders of voor één derde. Maar die tegenstelling is vaak eigenlijk niet zo groot. Het hangt er een beetje vanaf wat je onder de wereld van nu verstaat. Als je met de wereld van nu, de waan van de dag bedoelt, dan hoort hij toch eerder thuis op twitter dan in een dienst. Aan de andere kant kan de actualiteit soms zo overrompelend zijn dat je er nauwelijks om heen kunt. Maar wat de kerk te bieden heeft, dat is iets anders dan pasklare antwoorden op alle maatschappelijke vragen van vandaag, het is een boodschap van naaste liefde. Het is onze invalshoek als we zoeken naar oplossingen voor de problemen in de wereld van nu. We zullen het waarschijnlijk regelmatig onderling oneens zijn over de beste aanpak van die problemen. Maar we hebben een lange traditie van denken over die wereld. We hebben oude verhalen waar we telkens weer op terug kunnen vallen. Als we in een dienst aandacht besteden aan de wereld van nu, dan moet dat volgens mij door te proberen de vragen en de problemen van nu in het perspectief van de eeuwigheid te plaatsen. Want ook al lijkt het soms anders, veel actuele vragen zijn vragen van altijd.

Laten we kijken naar de lezing van vanochtend. Dat verhaal kennen we als de zondeval. Zo wordt het eigenlijk altijd geframed. Het is een raar zichzelf tegensprekend verhaal. Eva heeft van de appel gegeten. Ik schreef al dat het eigenlijk geen appel was. In het verhaal wordt er alleen maar van een vrucht gesproken. Ik weet niet precies wie daar voor het eerst een appel van heeft gemaakt. Maar Rembrandt gaat er in zijn ets duidelijk van uit. De slang heeft bij Rembrandt nog echte poten, dat heeft een reden. God straft volgens het verhaal niet alleen Adam en Eva, maar om te beginnen straft hij de slang, voortaan moet die op zijn buik kruipen. Daarvoor had hij kennelijk nog poten en zo heeft Rembrandt het ook begrepen. Maar de boom waarvan ze aten was volgens mij waarschijnlijk een vijgenboom. Want ze plukken vijgenbladen om zich te bedekken zodra ze een hap van de vrucht genomen hebben en hun de ogen open gaan, zodra ze zien dat ze naakt zijn. En kijk nu eens naar de powerpoint. Dat is een rijpe vijg, die past toch helemaal bij de zondeval. Maar terug naar het verhaal. Eva had, voor ze een hap had genomen, geen kennis van goed en kon ze dus geen kwaad doen, ze wist domweg niet wat dat is. Het was Adam weliswaar verboden om van die boom te eten, maar als je geen enkel besef van goed en kwaad hebt, besef je ook niet dat het verkeerd is, kwaad is, om een verbod te

overtreden. Eva kon dus helemaal nog niet zondigen. Maar zodra ze een hap heeft genomen is het mis en blijkt ze toch gezondigd te hebben. Oeps, foutje, had ik niet moeten doen. Plotseling zit ze opgescheept met kennis van goed en kwaad, dat noemen wij een geweten. Ik denk weleens dat de auteurs van dit Genesis verhaal het maar lastig vonden dat ze een geweten hadden en toen een verhaal hebben bedacht dat verklaart hoe ze eraan gekomen zijn. Want het geweten is een ingewikkeld ding. Het kan ons lelijk dwars zitten en ondertussen zijn we er als mensen maar wat trots op. We beweren bijvoorbeeld soms dat ons geweten ons onderscheid van de dieren. Ons geweten zet ons op een hoger niveau, denken we dan. Bewijzen hebben we daar niet voor, maar we gaan er vaak wel een beetje van uit. Je hebt gewetenloze mensen. Dat zijn hele slechte mensen. Maar je hebt geen gewetenloze dieren. Dieren volgen gewoon hun instinkt. Tegenwoordig zijn we er achter dat gewetenloze mensen afwijkingen in de amygdala, dat is een deel van de hersenen, hebben en misschien een onvoldoende ontwikkelde prefrontale cortex. Maakt die kennis het verhaal van de zondeval anders, minder actueel of zo? Ik denk het niet. Dat verhaal heeft in onze geschiedenis een veel te grote rol gespeeld om door zo'n ontdekking zijn betekenis te verliezen. Eeuwen lang is het gebruikt om via Eva de vrouwen als zondebokken af te schilderen. Dankzij Maria was de vrouw als moeder een heilige, maar verder was zij het die de zonde in de wereld heeft gebracht. Zij speelde onder één hoedje met de duivel, de slang. Haar nieuwsgierigheid was de bron van alle ellende. Als vandaag de dag emancipatie bewegingen nog moeten opboksen tegen vooroordelen, dan zijn dat in ons deel van de wereld maar al te vaak vooroordelen die op het verhaal van de zondeval gebaseerd zijn. Daarom blijft het goed om naar dat verhaal te kijken, te bedenken hoe we het moeten lezen. Ik stel voor nooit meer over de zondeval te spreken, maar over het ontstaan van het geweten. Dan blijft het verhaal hetzelfde, maar frame je het anders. Dan wordt in het vervolg Maria de moeder van God en Eva de moeder van het geweten.

Maar eigenlijk wilde ik over die andere boom hebben, niet over de boom met de kennis van goed en kwaad, maar over die boom met de kennis van leven en dood. Die boom is pas echt actueel. De biomedische wetenschap ontwikkelt zich in zo'n razend tempo dat het ontstaan van leven van een wonder in een techniek aan het veranderen is. En in dat kader is het verhaal van die andere boom heel actueel. Hij wordt twee keer genoemd: In Genesis 2 vers 9 staat : Ook deed de Here God allerlei geboomte uit de aardbodem opschieten, begeerlijk om te zien en goed om van de eten; en de boom des levens in het midden van de hof, benevens de boom der kennis van goed en kwaad. Er staan dus twee bijzondere bomen in het midden van de Hof van Ede. Van de tweede boom, die van de kennis van goed en kwaad, wordt het Adam verboden te eten, op dat moment, bij dat verbod, wordt er niets gezegd over de boom des levens. Je zou kunnen concluderen dat daar dus wel van gegeten mag worden. Maar in Genesis 3

vers 22 en 24 komt de boom terug: En de Here God zeide: Zie de mens is geworden als Onzer door de kennis van goed en kwaad; nu dan laat hij zijn hand niet uitstrekken en ook van de boom des levens nemen en eten, zodat hij in eeuwigheid zou leven. Toen zond de Here God hem weg uit de Hof van Eden om de aardbodem te bewerken waaruit hij genomen was. Hij verdreef de mens en Hij stelde ten oosten van de hof van Eden de cherubs met een flikkerend zwaard dat heen wendde, om de weg tot de boom des levens te bewaken.

Wat staat daar eigenlijk? Daar staat dat Adam en Eva uit het paradijs worden verbannen om te voorkomen dat ze van de boom des levens zullen eten. Die verbanning uit de hof van Eden is dus geen straf, dat dacht ik vroeger altijd, maar de strafmaatregelen staan in de verzen er voor beschreven, het is een voorzorgsmaatregel. Een maatregel die er voor moet zorgen dat er niet van de boom des levens wordt gegeten. Maar sinds de mens uit de Hof van Eden verdreven is, is ze op zoek naar de geheimen van het leven en naar de ingang van het paradijs. Telkens als we een stukje van de grote geheimen van het leven hebben ontrafeld, doen we er goed aan opnieuw na te denken over ons zelf, over onze plek in de wereld, over ons Godsbeeld. Het scheppingsverhaal is vervangen door de Big Bang. Astronomen hebben aan de hand van alle informatie die ze uit het heelal hebben opgevangen en via ingewikkelde wiskundige modellen het ontstaan van de schepping terug gebracht tot een enorme oerknal. Wat er daarvoor was weten ze niet... . Is dat een betere verklaring voor het ontstaan van de aarde dan het scheppingsverhaal uit Genesis?

Wetenschappelijk ongetwijfeld veel beter, veel verantwoord. Maar is het ook echt begrijpelijker? Hoeveel van ons kunnen er een touw aan vast knopen? Zal deze nieuwe theorie twee duizend jaar stand houden? En geeft het houvast aan de mens die levensvragen heeft? Het scheppingsverhaal uit de Bijbel is een parabel, een metafoor, een poging om onbegrijpelijke dingen begrijpelijk te maken. Ergens in die parabel wordt het geweten geïntroduceerd en ergens in die parabel staat de waarschuwing: mensen denk aan jullie grenzen. Kom niet aan de boom des levens. Toch is dat precies wat we proberen, het geheim van het leven te ontdekken. En het lukt steeds een beetje beter. Technisch komen we stapje voor stapje dichterbij. Moet de kerk daar tegen protesteren? Roepen dat het van God niet mag? Dat heeft geen zin en het is niet geloofwaardig. Als de kerk zich met wetenschappelijke discussie gaat bemoeien is dat zelden een succes. En de moderne ontwikkelingen houdt ze echt niet tegen. Moeten we ons er daarom maar niet mee bemoeien, vertrouwen hebben in de wetenschap. Wat zeg ik, geloof hebben in de wetenschap? Geloof hebben in de vooruitgang? Of moeten we toch zo nu en dan terug denken aan die oude verhalen en aan dat oude advies: mens ken je grens.

De vooruitgang zit vol valkuilen. Plastic is binnen een mensenleven van een zegen in een plaag veranderd. We zijn met z'n allen energie junks geworden. Dat de aarde zo aan het opwarmen is en dat het klimaat echt

aan het veranderen is, kan ons allemaal niet tegen houden. We blijven vliegen, we blijven verslaafd aan onze energie consumptie. We hebben er van te voren misschien niet voldoende over na gedacht, we hebben de gevolgen van de vooruitgang maar heel gedeeltelijk zien aankomen. Achteraf is het makkelijk praten. En misschien zullen er Amish in Amerika zijn die zeggen zie je wel dat we gelijk hadden, was maar met paard en wagen blijven werken, dan was al die ellende nooit gebeurd. Maar dan heb je geen oog voor alle positieve kanten van de vooruitgang.

En die zijn er te veel om op te noemen. Niemand van ons zal toch beweren dat het terugdringen van de kindersterfte verkeerd is omdat dat het risico op overbevolking vergroot. Die kindersterfte is in eerste instantie vooral terug gedrongen door verbeterde hygiënische omstandigheden. Door het aanleggen van riolering, door het verbeteren van de kwaliteit van het drinkwater. Daarna en daarnaast werd de medische zorg steeds beter. Te vroeg geboren kinderen die het vroeger nauwelijks een kans hadden, hebben die nu wel. Maar dat is maar een deel van het verhaal. Ondertussen gaat de kwaliteit van het sperma hollend achteruit. En de vruchtbaarheid daalt gestaag: in 1960 kreeg de gemiddelde Nederlandse vrouw nog ruim 3 kinderen. Tegenwoordig neemt die zelfde Nederlandse vrouw gemiddeld nog maar iets meer dan anderhalf kind. Die verandering van kinderen krijgen, in kinderen nemen, raakt aan de kern van ons geloof. Daar komt die boom des levens weer om de hoek kijken. Dan wordt het eeuwen oude verhaal van Adam en Eva die uit de Hof van Eden werden gestuurd om te voorkomen dat ze van de boom des levens gingen eten weer actueel. Zijn er grenzen waar we niet overheen moeten gaan? Kunnen we overzien wat er gebeurd als we toch over die grenzen gaan? De biomedische ontwikkelingen gaan razend snel. Staan we erbij en kijken we er naar of vinden we er ook wat van. En wat vinden we er dan van? Ik heb er voor u geen antwoord op.

Deze overdenking is alleen een oproep om er over na te denken. Het nieuws van alle dag wordt gedomineerd Trump en door Brexit. Door het weer en de droogte. Door de Baudets en de Klavers. Soms is er een gebeurtenis waarbij we onze adem inhouden.

Als er een jeugd-voetbalteam in Thailand in een grot opgesloten raakt, kan dat dagenlang de journaals vullen. We leven met z'n allen mee en daar is niets mis mee. Dat ondertussen wetenschappers op de drempel staan van zelf levend weefsel te maken, krijgt nauwelijks aandacht. En toch denk ik dat, dat laatste pas echt ingrijpend nieuws is.

Nieuws waar we bij stil moeten staan. Vorig jaar heeft in Deventer Wybo Dondorp, biomedisch ethicus aan de universiteit van Maastricht, daar een lezing overgehouden.

Hij was gevraagd naar aanleiding van een interview met hem in Doopsgezind NL. Ik kan het u aanraden hem uit te nodigen. En in Letter en Geest, de weekend bijlage van Trouw, van begin deze maand staat onder de titel Godenvuur een stuk van een Oscar Ibsen een jongen onderzoeker.

Die omschrijft dat hij binnen een paar dagen de technieken van stamcelmanipulatie onder de knie had. Hij is enthousiast over de mogelijkheden die de nieuwe technieken bieden, maar tegelijkertijd ontzettend bezorgd, want omdat de nieuwe technieken zo makkelijk te gebruiken zijn, zijn ze ook makkelijk te misbruiken. Hij schrijft: *Terwijl ik zelf zo dicht op het proces zit, heb ik amper een idee wie het overzicht en de controle probeert te houden. Ik ga ervan uit dat er onafhankelijke groepen zijn van slimme mensen met de juiste intenties zijn die hierover discussiëren.*

Waar het op neer komt is dat steeds meer vruchten van de boom des levens binnenkort gewoon geplukt kunnen gaan worden. De wereld van nu confronteert ons met vragen waarover in Genesis al geschreven is. Daar vond God het zo'n slecht idee dat de mens van de boom des levens zou eten, dat hij het perse wilde voorkomen. De mens is er voor uit het paradijs gestuurd. Nu is het toch zo ver. En wij moeten daar met elkaar heel diep over na gaan denken.

Amen